

V R T E C.



ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. aprila 1884.

Leto XIV.

Oblakom.

Oj oblaki! kám hitíte?
Kám vas nágli véter žéne?
Dvigníte s sobój še méne,
Od zemljé me ponésíte!

Vam so láhka dana kríla,
V zlátu se hrbét vam svéti.
Da na vás bi smél sedéti,
Rádost bi me utopíla!

Ob večérnem žáru stópal
Bi po vašej tam blaziní,
Ter se v strmej visočíní
V belo-svítlem vzdúhu kópal!

Čez goré bi z vámi plával,
Čez poljáno v dúljne kráje,
Bréžil zemelj, bi ráje,
Srčénih dvóret ogledával:

Kder nij tuge ni bolésti,
Vesna klíje védno mláda;
Kder ljúbézen prava vláda,
Vsak po gládkeji hódí césti.

A čemú si ráj zmišljújem
Tu na zemlji? — Prázne sánje!
Dókler smrt me ne požánje,
Le zamán po njém vzdihújem!

F-i.

Ivan Durak.

(Ruska pripovedka. — Poslovenil Fr. Hubad. *)



nekej vasi je živel kmet; imel je tri sinove. Dva sta bila pametna, a tretji neumen (Durak). Ko je bil oče že star, pokliče sinove k sebi in jim reče: „Sinovi ljubi! čutim, da mi ni več dolgo živeti. Kadar umrem, storite mi zadnje veselje, čujte vsak po jedno noč na mojem grobu. Najstarejši sin prvo noč, srednji drugo, a najmlajši tretjo.“ Otroci mu obljubijo, da bodo izpolnili njegovo željo.

*) Ivan Durak, to je: Ivan neumni.

Skoraj potem umrè oče. Sinovi ga pokopljejo, kakor se spodobuje. Pride prva noč, treba je, da gre najstarejši sin na očetov grob bdét. A ker je bil oženjen, reče ženi: „Daj Duraku pogače, naj pojde on zame na grob očetov.“ Žena pokliče Duraka in mu reče: „Na pogače! pojdi in čuj na grobu za mojega moža.“ — Durak vzame pogačo, zgrabi hrastovo palico v kotu in odide k očetu na grob. Ko pride tja in posedi nekoliko, zapazi, da ustaje oče iz groba, in zato ga vpraša: „Zakaj ustaješ, očka?“ — Oče vpraša: „Kdo je prišel nočevat?“ — Durak odgovori: „Jaz, očka, tvoj sin, Durak!“ — Na to oče: „No Durak, ker si prišel k meni nočevat, dam ti za to dar.“ Starec zažvižga, hkrne z mladeniškim vzkrikom, z junaškim žvižganjem:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij (nosnic) mu liže plamen. Ko priteče konj, obstoji pred njim, kakor ukopan, in starec reče: „Glej, sin ljubi, konj je tvoj, ti mu vladaj po mojej smrti.“ Na to pokaže Duraku vso pripravo, kakor: kopje, bojni kij, meč i. t. d. Ko Durak vidi krasnega konja, zahvali se očetu. Starec leže zopet v grob, a Durak sedi vso noč na grobu.

Zjutraj gre domov. Jedva pride, izprašujeta ga brata: „No Durak, kje si bil?“ Durak odgovori: „Kje? Nočeval sem na očetovem grobu.“

Preide dan, pride druga noč; trebalo je iti čut na gomilo drugemu bratu; a ta reče Duraku: „Pojdi in nočuj za mene na očetovem grobu, tudi jaz ti dam za to pogače.“

Durak vzame vesel pogačo, prime palico in odide na grob. Prišedši, posedi nekoliko na grobu. Skoraj sliši, da oče ustaje in vpraša: „Kdo je prišel nočevat?“ „Jaz, očka, tvoj sin Durak!“ Na to reče starec: „Ker sta se polénila tvoja brata priti vsak po jedno noč na moj grob, podarim ti še drugega konja, mnogo boljšega od prvega.“ Potem zažvižga starec, hkrne z mladeniškim žvižgom, z junaškim pokrikom:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij mu suče plamen. Jedva pribeži, že stoji pred njim, kakor ukopan. Tedaj reče starec Duraku: „Glej, sin ljubi, to ti je drugi konj. Kadar ti ga bo treba, zažvižgaj tudi ti takó.“ Durak vidi, da je ta konj še boljši od prvega in zahvali se očetu.

Starec spusti konja in leže zopet v grob. Kadar noč mine, gre Durak domov.

Ko pride tretja noč in je bila vrsta, da gre nočevat on sam, niso mu dali več pogače, nego ogorelo skorjo kruha. Durak vzame skorjo, ide k očetu in sede na grob.

Kmalu vidi, da je oče vstal in čuje ga, da vpraša: „Ali si prišel nočevat ti, Durak?“ Durak reče, da je on. Zatorej reče starec: „No, sin ljubi, ker si prišel tudi poslednjo noč nočevat k meni, podarim ti tudi zadnjega konja.“ Zažvižga starec, hkrne z mladeniškim žvižgom, z junaškim vzkrikom:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij mu liže plamen. Jedva pribeži, že stoji pred starem, kakor ukopan. Starec reče: „Glej, sin ljubi, tu ti je tretji konj, zapoveduj mu, kakor tebi drago. Le svojima bratoma, mojima sinoma ne reci ničesar.“ — Durak obljubi, da jima ne pové ničesar, v tem pa vidi, da je ta konj mnogo lepši od prvih dveh. Na to se oprosti starec s sinom in mu reče: „Sin ljubi, zdaj me ne bodeš videl več.“ Leže v grob, a Durak sedi vso noč na grobu. Zjutraj gre domov in ne pové nikomur ničesar.

Potem začneta deliti brata očetovo imovino; ali delila sta le sebi, Duraku nista dala ničesar. Zato reče on: „Kaj pa bo meni, bratec?“ Ona dva mu odgovorita: „Bodi zadovoljen s tem, da te bodeva redila.“ Takó je ostalo; Durak je živel v miru z bratoma.

Ne daleč od vasi, kjer je živel Durak, bilo je mesto, v katerem je gosposdoval kralj. Imel je tri hčere za možitev. Někoga dne pokliče kralj hčere k sebi in jim reče: „Hčere ljube! Dorasle ste že vse, zatorej je čas, da govorimo o možitvi.“ — Hčere mu odgovoré, da bodo delale po njegovem povelji. Kralj jim reče, da jim samim prepušča izbirati si ženine. Zatorej reče najmlajša hči: „Milostivi očka! če dajete táko milost in nam dovoljujete izbirati si ženine, zapovejte ograditi sodnje mesto in postavite na tem mestu dvanajst kron. Kdor želi vzeti mene za ženo, ta naj preskoči na konju vseh dvanajst. A vi očka izvolite poslati po raznih carstvih oznanilo, da bi prišli vsi, in razglasite, kateri dan se jim je sniti.“ Kralj je ljubil hčer, in zatorej jej ni odrekal prošnje; zapovedal je ograditi sodnje mesto in postaviti dvanajst kron. Na to pošlje po raznih kraljestvih oznanilo k raznim kraljem in razglasi, kateri dan je priti. Po vsem mestu se je raznesla vest, da se snidó kralji in silni mogočni junaci ter iz drugih zemelj poslanci. Končno pride vest tudi v vas, v katerej je živel Durak z bratoma.

Kadar pride ostanovičeni dan, začneta se pripravljati brata, da bi šla v mesto gledat, kako bodo kralji in silni, mogočni junaci na konjih preskakovali dvanajst kron. Kadar vidi Durak, da se pripravljata brata na odhod, začne ju prositi s peči, na katerej je sedel: „Bratec, kam li ideta?“ Brata mu odgovorita, da gresta v mesto gledat raznih kraljev in junakov. Durak jima reče: „Vzemita, bratec, i mene s seboj!“ Ali ona zakričita: „Kam bi šla s teboj, Durak; kaj znaš ti? Ali bi te vzela s seboj za strašilo?“ Na to ne reče Durak ničesar, a ona se odpravita v mesto. Kadar odideta, zleze Durak s peči in reče ženama: „Dajta mi košek; od žalosti pojdem v gozd, da nabere m gob, ker me brata nista vzela s seboj.“ Ženi mu daste košek in Durak gre v gozd po gobe.

Kadar pride v les, vzame košek z rame in ga obesi na drevo. Potem zažvižga, hrkne z mladeniškim žvižgom, z junaskim vzvikom:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij mu liže plamen. Jedva priteče, že stoji pred Ivanom Durakom, kakor ukopan. Durak mu zleze v uho, prileze skozi drugo zopet ven in postane tako krasen mladeneč, da ni povedati, ni se domisliti, ne s peresom popisati. Séde na konja in odjaha naravnost v mesto. Kadar dohití brata, zavpije že iz daleč na nju, naj se mu ogneta. Brata se mu ogneta hitro, ali on ju začne biti z bičem, ko ju doide. Brata ga prosita s solzami v očeh, naj ju ne bije in pravita, da nista storila nobene krivice, a on le upije nad njima, zakaj se mu nista ognila. Potem jaha dalje.

Kadar pride na sodnje mesto, najde zbranih množico kraljev in silnih junakov. Mesto je bilo ograjeno. Gledalci odpró takemu junaku, kakeršen je bil Durak, takój ogrado. Kadar ga ugledajo kralji in junaki, začudijo se vsi konju in njemu samemu, ker ni imel nikdo takega konja, nikdo ni bil takó krasen kakor Durak. Vsi so ga gledali, vsi želeli poizvedeti, iz katerega carstva je. Ali Durak je gledal takó temno, da se ga nihče ni upal nagoovoriti. Pride čas, in začeli so preskakávati dvanajst kron. Nihče jih ni mogel preskočiti več, nego tri. Pride red na Duraka. Ta pojaha nekoliko krat po sodnjem mestu sém ter tjá in potem skoči; ali konj njegov ni mogel preskočiti vseh dvanajst kron, preskočil jih je samó šest.

Kralji in junaki so se mu čudili. Kadar Durak vidi, da se mu ni posrečilo preskočiti vseh kron, zapusti sodnje mesto; v trenutku je bil vsem izpred oči ter je jahal domóv. Pride v gozd, skoči s konja, vzame s sebe oklep, razseda konja, zaveže mu jermena in ga izpusti, rekoč: „Dobri konj, idi po čistem polji in po zelenih logih; kadar te bodem klical, pripravljen bodi!“ — Nato obleče svojo obleko, vzame košek z drevesa ter gre iskat gob. Ker je jemal vsako, kakeršna je bila, nabral jih je kmalu poln košek. Odnese ga domóv. Ženi ogledate gobe in zapazite, da so same mušnice in škripice, katerih ni varno jesti; razsrdite se in ga psujete: „Zakaj si, Durak, nabral takih gob? Kdo jih bode jedel razven tebe?“ Durak odgovori: „Kaj še vse, gob grem nabirat, a še tega ne pogódim!“

Ne dolgo in brata prideta domóv ter začneta pripovedovati, da sta videla mnogo kraljev in silnih, mogočnih junakov. Opisujeta njihove konje in pripovedujeta tudi o Duraku (poznala ga nista, tudi takrat ne, ko ju je pretepel). „Prijahal je,“ takó pripovedujeta brata, „tudi junak, prelepe rasti, dragocene obleke; njegov konj je bil takó lep, da se mu je vse čudilo. A pri vsem tem je bil tak ošabnež, da je naju neusmiljeno pretepal, ker se mu nisva izógnila s poti. „Durak sedi pri peči in reče: „Nu, brate, ali vaju nisem dobro naklestil?“ Ali brata zakričita nad njim. „Kaj blódiš, Durak? Ta junak je bil prekrasen, in pri tem nenavadno močán; a ti sédi pri peči, ter ne govori ničesar, če kdo sliši, kar govoriš, zapró te, in še nama bode gorjé.“

Kmalu potem se brata odpravljata zopet v mesto. Durak ju prosi: „Kam li gresta, brata?“ Brata mu odgovorita: „V mesto ideva, da pogledava kralje in silne, mogočne junake.“ Durak ju prosi, da bi ga vzela s seboj, ali ona dva ga ne vzameta in odjahata sama.

Po njihovem odhodu zleze Durak s peči, vzame košek in gre po gobe. Kadar pride v les, dene košek z rame in ga obesi na drevo.

Na to zažvižga, hrkne z mladeniškim žvižgom, z junaškim pokrikom:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij mu liže plamen. Jedva pribeži, že stoji pred njim, kakor ukopan. Zdaj mu Durak zleze v uho in skozi drugo zopet ven in postane takó lep mladenec, da ni mogoče povedati, ni domisliti se, niti popisati s peresom. Sede na konja in odjaha v mesto. Jahajoč dohiti brata ter jima zakriči: „S pótí!“ Brata se ogneta, ali on pride jedva do njih, začne ju biti z bičem in odjezdi. Kadar prijahata na sodnje mesto, spusté ga v ogrado. Tu se pokloni junakom in stopi v red z družimi. Pride čas in junaki so začeli preskakávati krone, ali niti šest jih ni nobeden preskočil. Pride red na Duraka. Durak jaha na sredo sodnjega mesta, jaha nekoliko kratí sém ter tjà, naposled skoči s konjem ter preskoči devet kron. Ker ni preskočil vseh dvanajst, obrne se in zbeži v gozd nazaj. Tam razsedlá konja, sleče oklep, zaveže vse skupaj konju za sedlo ter ga izpusti. Obleče zopet kmečko obleko, obesi košek na ramo in gre iskat gob. Nabere jih, kolikor mu jih je prišlo pod roki in jih nese domóv. Kadar vidite žení gobe, začnete ga karati: „Tebe bove redile s temi gobami!“ Durak na vse to ne reče besede, zleze na peč in obsedí. Kmalu prideta brata iz mesta in začneta pripovedovati, kaj sta videla. Med drugim pripovedujeta: „Prihahal je tudi junak, mladenec; imel je konja, kakersnega ni imel nobeden drug. Ali bil je tak osornež, da je naju pretepal na potu, ker se mu nisva izógnila.“ — „Nu ali vaju nisem tepel jaz?“ oglási se Durak na peči. Brata zakričita nad njim: „Kaj mélješ, Durak? Zvezali te bodo in še nama se ne bode dobro godilo.“ Durak obmolčí in sedi ves dan na peči.

Tretji dan se odpravljata brata zopet v mesto. Durak ju prosi: „Vzemita me, brata, s seboj.“ Ali ona dva odgovorita: „Čemu bi jemala tebe, Duraka? Ali bi te gonila s seboj za strášilo, da bi se ljudje smijali!“ Durak obmolčí, brata odideta. Zdájei Durak zleze s peči vzame košek in gre po gobe. Kadar pride v les, obesi košek na drevo, zažvižga, hrkne z mladeniškim žvižgom, z junaškim pokrikom:

„Sivček, rujavček,
Vešči belec;
Stoj pred mano,
Kakor list med travo!“

Konj priteče, zemlja se strese, iz ušes se mu vije dim, iz nozdervij mu liže plamen. Jedva prileti, že stoji pred Durakom, kakor ukopan. Durak mu

zleze skozi uho v glavo in skozi drugo uho zopet ven ter postane takó krasen mladencé, da se ne more povedati, niti s peresom popisati. Obleče ju-naško opravo, sede na konja in odjaha.

Ni prijahal še do mesta, da doide brata. Zavpije nad njima, naj se mu ogneta s poti. Kadar pride do njih, začne ju biti z bičem. Brata ga prosita: „Usmili se naju, milostivi gospod! Zakaj naju biješ, saj ti nisva storila ničesar.“ — Durak jima odgovori: „Zakaj se nista izógnila, kadar sem začel kričati?“ Na to odjaha v mesto. Prijaha na sodnje mesto.

Gledalci mu odpró ogrado. Durak se pokloni kraljem in silnim, mo-gočnim junakom in se postavi v réd. Kadar ga zagledajo, ne morejo se na-čuditi njegovemu konju. A ker je bil Durak sam zeló lep, želel je vsak ve-deti, od kod je domá. Ali on ni govoril z nobenim, in tudi nobeden ni smel k njemu, da bi ga vprašal.

Kadar pride čas, začeli so junaki preskakávati krone, ali izmed vseh junakov niti jeden ni mogel preskočiti vseh dvanajst. Pride red na Duraka. Jaha nekoliko krat po sodnjem mestu, naposled jaha proti dvanajsterim kronam, izpodbode konja in preskoči vseh dvanajst ravno pred kraljičino, katera je sedela tam in je gledala, kako skačejo kralji in junaci. Kraljičina ga udari s pečatom na čelo, da se mu naredi na čelu takój zvezda, katera je sijala, kakor solnce.

Durak odjaha hitro domóv.

Kraljeva hči pride z dvanajstimi kronami in óče jej reče: „Ljuba hči! kar si želela, dosegla si; ali kje poiščeš krasnega ženina? Nihče ne vé, od kod je domá; k temu je morebiti že oženjen. Zato ti svetujem, hči ljuba, izberi si ženina izmed prišlih kraljevičev, kakor ste storile že tvoji sestri.“ Ali mlajša hči mu odgovori: „Gospodar milostivi, óčka moj! ker ste nam že dovolili, da si izbiramo ženine po svojej volji, prosim vas, da me ne silite v možitev.“

V tem, ko so takó govorili, prijahal je bil Durak že v gozd. Skoči s konja, sleče bojno opravo, vzame sedlo s konja in ga pusti po lesu, a sam obleče kmečko obleko, dene košek na ramo in gre iskat gob. Ker je jemal vsako, kakeršno je dobil, nabral jih je hitro dosti. Čelo si obveže z robcem, da bi se mu ne videla zvezda in odide domóv. Domá oddá gobe ženama. Jedva jih pogledate, začnete ga karati, da je prinesel takó slabih. Durak ne reče besede in zleze na peč.

Kmalu prideta brata iz mesta in začneta hvaliti kraljeviče, katere sta videla v mestu. Pripovedujeta tudi, da je prijahal prekrasen junak na lepem konji, kateremu se je vse čudilo. „Ali junak je velik surovež“ pristavita brata, „ker je naju tepel že trikrat na potu. Durak na peči reče: „Ali sem morda jaz vaju tepel?“ Brata zakričita: „Kaj veš ti, Durak?“ Kadar sta brata sedela pri jedi, odveže si Durak čelo in razsvetli vso izbo z zvezdo, ki jo je imel na čelu. Osupela vprašata ga brata: „Kaj počenjaš, neumnež?“ A on odgovori: „Nič!“

(Konec prihodnjíc.)